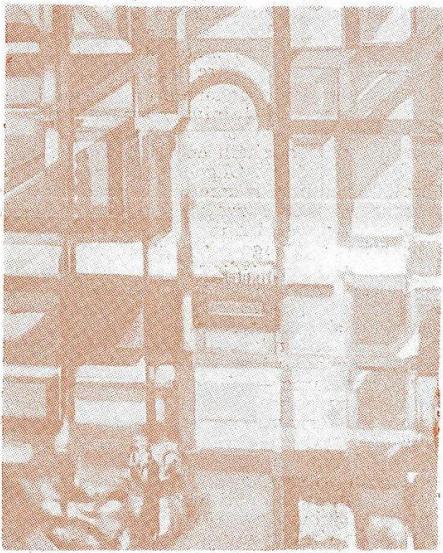

sti. Svetlost je drugo lice tame / hladna vatra uma, spoznanje jedino postojećeg (Balatičke zamke).

Ovi zaključci nisu nepoznati u poeziji Pavla Popovića. Ovde su samo izričito potvrđeni. U knjizi *Covekova bitka*, govoreći o pisanju (*Početak pesme*), on ih je anticipirao. Pisanje je, da parafraziramo, govor onog čije je srce mrtvo, pokušaj oslobađanja pravobitnosti ispod taloga vremena, po principu ogledala, ogledala koje jedino pamti vreme. Ovaj stav se direktno nadovezuje u jednoj pesmi iz *Zamki*: *izvoru svome se vrati pre nego počneš nestajati / da se ogledaš još jednom u oku belutka i da se uveriš da je vredelo teći.*

Popović nije od pesnika koji obraćaju veliku pažnju formi i jeziku, on uvek pokušava da punom merom iskaže *mišljeno* i *osećano*, tako da se pri čitanju zapaža prenapregnutost iskaza ponegde se po sažetosti primiče poezij V. Pope, a u drugoj krajnosti proznom govoru). U *Zamkama* je primetno prisustvo elemenata jezičkog folklora, čega u prethodnim knjigama nije bilo. Ovo doprinosi jezičkoj svežini, ponekad taj fol-

Ivica Pandurović dan proleća

klorni jezik diktira formu pesme po dobro poznatim obrascima narodne poezije (da ovakvi pokušaji mogu imati značajne rezultate pokazao je M. Bećković u *Reče mi jedan čoek*).

Poezija Pavla Popovića zavređuje punu pažnju onih koji ulazu napor da rasvetle kolobanja i pravce kretanja u savremenoj jugoslovenskoj poeziji, ona omogućava uvid u onu problematiku iz koje je direktno pokrenut mehanizam sumnje i kritičkog preispitivanja poetskog govoru, brojna eksperimentisanja jezikom, koja su u ovom času privremeno stavila pod sumnju celokupnu poetsku tradiciju, pomerajući težiste u pravcu ispitivanja samog medija i tehnike jezičkog komuniciranja.

Takođe, Popović je jedan od malog broja srpskih pesnika u Vojvodini, jedini valjda iz srednje generacije, čije se delo može smatrati podsticajnim za većinu najmlađih pesnika (Slobodan Tišma, Branko Andrić, Jovan Zivlak, Vojislav Despotov, Janez Kocijančić i drugi). Ovaj završni sud više se odnosi na iskustvo Popovićeve poezije koje je dobra osnova za dalje razmicanje granica poetskog izraza, nego na direktni njen uticaj na najmlađe. A takvo iskustvo iskazalo se kao delotvorno.

Vujica Rešin Tucić

MIRJANA STEFANOVIĆ: »INDIGO«

»Nolit«, Beograd 1973.

Stvar koja se sveskom pesama *Indigo* Mirjane Stefanović predviđava kritičkom čitanju umnogome je različita od one koja se na jednoj opštijoj ravni uobičajeno obznanjuje u drugim pesničkim sveskama ovoremene izdavačke produkcije. Intonacija pesničkog jezika kojoj se najčešće »pokoravaju« te sveske prožeta je jednom, bilo namerom bilo slučajnom *pristrasnošću*, naime dubokim uverenjem da je jezik tu da bi, sazdan u pesmi, najpre izrazio ono što je na strani pesnika a ne »stvari« koja se is/peva. Mirjana Stefanović stavlja naglasak na ono mesto gde je jezik nepristrasan. Staviše, *pristrasno nepristrasan*. O čemu je reč?

Na margini prve korice ove sveske otisnut je poetički stav pesnikinje kojim se ona, kako se vidi, rukovodila pri pravljenju poetskih tekstova složenih u *Indigu*. Navodimo ga u celini. »Preko *Indiga* pokušavam da ohladeno i objektivno preprišem neka fiziološka stanja, čulne senzacije i najopštije emocije. Njih same, ne njihove uzroke ni posledice. Svrhu ove knjige verovatno bi mnogo bolje ispunio rad nekakve apsolutno precizne i savršeno neutralne kamere. Budući da ona još ne postoji, moralna sam da se služim jezikom i pri tom, naravno, upadam u sve njegove zamamne zamke. Eto rukovodnog iskaza! Cilj je objektivno prepisivanje, neutralno preslikavanje, i to, pošto drugo sredstvo pesniku nije dato, jezikom sa svim njegovim opasnostima i zamakama. Učiniti jezik sposobnim za takav cilj zahteva da mu se pridaju, iznadu, takve odlike na temelju kojih bi se on ponašao, u rukama pesnika, kao nekakav »indigo«. Jednostavno rečeno, *Indigo* Mirjane Stefanović obeležen je pokušajem da se pod niz pojedinih elementarnih osećaja i osećanja podmetne takav jezik / »indigo« koji bi verno preneo pevanu stvar (*die Sache, nem.*) na belinu papira. Verno ovde znači: učinivši sklop tragova rasprostran na belini bivstveno jednakovrednim stvari. Osnovno pitanje koje se ovde ispostavlja, s obzirom na čin pesničke upotrebe jezika, odnosi se na prirodu pomenutog »prepisivanja«, preslikavanja, podražavanja. Čitanjem sveske *Indigo*, a kroz neospornu uspeslost tekstova u njoj, očituje nam se određeno značenje koje sačinjava prirodu tog čina podražavanja jezikom uzetim kao isključivo pesnički čin jezika. *Mimezis* — ova nam grčka reč i njena upotreba kod Platona pruža onu semantičku razliku koja upućuje na odgovor postavljenom pitanju, pitanju o kakvom je jezičkom podražavanju u *Indigu* reč.

Platon govori o dva vida mimesisa. Jedan se odnosi na puko podražavanje privida, taj vid Platon pripisuje umetniku, a drugi je onaj o kojem govori u *Timeju* kao o onom kojim se služi Demijurg. Prihvatajući Aristotelovu kritiku Platona u ovoj tački, pesnički čin jezika i podražavanja u *Indigu* iskršava u značenju onog demijurškog, stvaračkog mimesisa. I evo nas kod značenja koje ima ono preslikavanje elementarnih osećaja i koje Mirjana Stefanović usred jezika u njegovih »zamamnih zamki« uspeva u velikoj meri da ustoliči u svojoj svesci. Dakle, reč je o jednom pristrasno-stvaračkom služenju »nepristrasnošću« jezika koji sam radi, koji iznova uspeva da stvoriti pevanu stvar, da je iz njene odsutnosti prevede u punu prisutnost stvaračkog, pesničkog jezika.

Konačno, opisujući u pesničkom jeziku, čija je funkcija dijametralno različita od one puko komunikacijske za koju se veruje da je jedina kojoj služi jezik, mogućnost stvari, Mirjana Stefanović ispunjava, paradoksn, svoj pesnički program tamo gde je to moglo najmanje da očekuje: u zamamnim zamakama jezika koji stvara. Stilom jed-

ne fenomenološke redukcije ona uspostavlja istinske ideograme stvari. Isto tako, vrednost njene pesničke avanture ne umanjuje se time što ona neosporno sluti na primereno pesničko iskustvo Vaska Pope, onoga iz Kore. Da je tako, najbolje može da prosviđi sam čitalac. Dobar primer za to je *Spajanje sa vodom*:

»Staklena čaša vode, hladna i providna u mojim ustima, u grlu. Zvone duž tela kristalni gutljaji i utišavaju se u dubokoj tamni stomaku.

Nakostrešene i izljuspane čelije, iznenađa oblivenje, brčkaju se uz pocikivanje. Njihova nanovo stečena nabrekla i skliska glatkost — znak da se telo još jednom spušta sa rodnim krilom mora i tečnim draganjem uterusa«.

Jovica Aćin

SRBA MITROVIĆ: »METASTROFE«

»Nolit«, Beograd 1972.

Iz prirode pesništva proizlazi potreba da se, razmišljajući o određenoj pesmi, o značenju pesme govoriti kao o nečemu što, u ovoj ili onoj meri, zavisi od njenog zvuka.

Pri tome se obično ide u dve krajnosti: ili se značenje pesme traži isključivo u ravni zvuku, pa se tvrdi da je važno ne »sta« se kaže, nego samo »kako« se kaže, ili se, oprećeno tome, u traženju značenja pesme njen oblik podređuju tzv. »sadržini«.

Ni prvi ni drugi od stavova koji su u pitanju, međutim, nisu apriori zaključci: ovakvo, mehaničko razdvajanje sadržine od oblike književnog dela, naime, neposredno proističe iz previđanja činjenice da, sa jedne strane, muzika stiha, odnosno pesme, leži ne u njenom zvuku, nego u odnosu zvuka i smisla, a da, sa druge strane, poruka određene pesme, odnosno stiha leži ne u njegovom smislu, već u odnosu smisla i zvuka.

Međutim, obraćajući pažnju na tu činjenicu, valja primetiti da odnos među ovako shvaćenim zvukom i smisлом pesničkog ostvarenja (nije, dakle, reč ni o »čistom« zvuku ni o »čistom« smislu) — uprošćeno prikazan — može biti dvostruk: ili su »smisao« i »zvuk« pesme uporedni, ili se u nekoj tački sekut; drugim rečima: ili »zvuk« pesme samo »potvrđuje« njen »smisao«, ili, pak, oblikuje više ili manje samostalno značenje pesme, tj. osložnjuje poruku pesme.

Valjanim pesmama Srbe Mitrovića svojstven je upravo taj drugi odnos među »zvukom« i »smisalom«.

Jer: mada se primećuje pesnikova težnja da stvari utisak jedinstva, celovitosti svojih pesama, i mada su njegove pesme povezane istom temom (ograničenosti ljudske), neosporna je činjenica da ostvarenja iz *Metastrofe* nisu vrednosno ujednačena.

Neujednačena umetnička vrednost Mitrovićevih pesama, dakle, ima koren u primeni različitih pesničkih postupaka, tj. u različitetu ispoljavanju odnosa među »zvukom« i »smisalom« u pojedinim pesmama.

Treba, pre svega, pri analizi pesama o kojima je reč, imati u vidu da je u njima od svih »zvukovnih« elemenata prisutan samo najsposnovniji: ritam; Mitrović ostvaruje ritam pesme nizanjem, odnosno protivstavljanjem pesničkih slika.

Prema tome, valja, za ovu priliku mazar i površno, rasvetliti odnos među ritmom i »smisalom« pojedinih pesama Srbe Mitrovića.

Nije teško zapaziti da u pesmama našeg pesnika ritam, sa jedne strane, ili »potvrđuje« »smisao« pesme (II; III; IV; V; VI; VII; IX; XXIII; XXXII; XXXIX), ili, pak, biva »potvrđen« od »smisla« (*Svetlo sa ekranom, divlji zvuk; Unutar prohoda*), a, sa druge strane, biva značajan činilac osložnjenja